

på Gotland med stort anseende. Detta kan naturligtvis vara ett i bygden kvarlevande minne från Langebeks och Broemans besök. Jakob i Mannagården finns i varje fall icke med i Gustaf Lindströms förteckning över kända gotländska domare under medeltiden (*Anteckningar om Gotlands medeltid* 2, 1895, s. 479 f.).

Carl Säve har granskat inskriften 1844 och 1854, men han säger ingenting om dess plats.

P. A. Säve 1850: »Vid näst intill i samma kyrka liggande Grafsten (den jag icke hann afteckna) anförd af Liljegren under n° 1764, förmärktes bland run-tecknen tolf skriffer. — Så förhåller det sig ofta med afteckningar af Runstenar och inskrifter, tagna på Gottland.» Av Säves anteckning framgår, att gravhällen har blivit inflyttad i kyrkan mellan 1830 och 1850.

101. Lye kyrka.

Pl. 44.

Litteratur: L 1765, S 124. G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 722; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 33; L. Cedergren, *Brev till B. E. Hildebrand den 6/8 1839* (ATA); C. Säve i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1852, s. 174; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922, (om Visby-fragmentet) 1924, 1936 (UUB).

Äldre avbildningar: L. Cedergren, teckning [1830-talet] (ATA); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1922 (ATA). Fragmentet C (i Gotlands Fornsal); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1924 (ATA); A. Edle foto (ATA).

Tre delar av en gravhäll med runinskrift. Två av dem ha år 1955 blivit sammanfogade och inlagda i korgolvet S om altaret, mellan detta och den stora gravhällen G 99. Det större stycket (A) utgör övre delen av den ursprungliga gravhällen, sannolikt något mer än hälften. Det mindre stycket (B) har tillhört hällens nedre del och har haft sin plats på vänstra sidan. Överst på B har ett mindre stycke slagits bort med förlust av ett par runor. Under 1700-talet funnos ytterligare delar av hällen i behåll, men den var tydligen redan då sönderslagen och icke fullständigt bevarad.

År 1922 påträffades ett fragment (C) av gravhällen på en tomt S om kyrkan. Det lämnades samma år till Gotlands Fornsal, där det numera förvaras (inv.-nr C 4828). Det utgör nedre högra hörnet av hällen.

Ljusgrå kalksten. Stycket A har en längd av 0,98 m, en bredd upptill av 0,83 m, nedtill av 0,72 m; stycket B har en längd av 0,69 m, en bredd av 0,50 m. Fragmentet i Visby (C) har en storlek av 0,35 × 0,32 m. Eftersom nedre kanten är borta (även på vänstra sidan), torde hällens längd ha uppgått till 2 m (eller något mera). Formen var trapetsoid. Bredden nedtill torde därför ha varit omkring 0,60 m. Kanten är faserad, och hällen har sålunda utgjort täckstenen i en gravkista (*hvalf*).

Hällens yta är gropig och skadad. Ristningen kring kanterna är dock jämförelsevis väl bevarad. Anmärkningsvärt är, att någon ornering av den stora mittytan icke finns. Ristningen består sålunda uteslutande av runinskriften längs hällens kanter. Inskriftens början anges med ett ✠ i stenens övre vänstra hörn.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Wallin):

✠ gairualtr : i : lyum : han : lit gera : hua - - : h - ta : yfir : [sin : sun : iakaubr : ropui]la :

arfi - - sn ... nhnuipr : þair : lutu : eptir : han : gairualt : i : lyom

»Gairvald i Lye han lät göra detta gravvalv över sin son. Jakob i Rotarve ... och Ragnvid de fingo arv efter Gairvald i Lye.»

Till läsningen: Runorna äro tämligen smala, men jämnt och säkert huggna. Skiljetecken och punkter i stungna runor äro mycket grunda. I **g** och 88 **g** äro säkert stungna. R. 7 har två bistavar upptill ↑ och skall därför sannolikt läsas som en binderuna **lt**. Detsamma gäller om r. 94. De fyra **t**-runorna i inskriften (19, 31, 78, 82 **t**) ha endast en bistav ↓. 11 **y** och 97 **y** äro säkert stungna. Intet skiljetecken efter 19 **t**. 20 **g** och 21 **e** äro stungna. R. 27–28 äro skadade upptill, men intet hindrar, att de ha varit **lf**. Skiljetecken efter r. 28 är tydligt. 29 **h** är även skadat, men bistavarna äro delvis bevarade. 31–32 **ta** äro tydliga. 33 **y** är stunget;

däremot icke 34 f. 65–67 **nhn** äro tydliga; namnet bör sålunda ha varit Ragnvid. — Runorna 55–64 **la : arfi - - sn** finnas på fragmentet C.

Wallin: **kia ruatr : i : lyum : han : lit : gera : . . . þam . . . ta : yfir : sin : sun : iakuabr : ro þuilaarfi . . . innu i þr : þair : lutu : eptir : han : gaurual : i loum : .**

Ekdahl: No 3 **kairuatr · i · lyum · hān lit · kera · hualf · þetta : ufir . . . ker · han · kairua · - i · lyom · .**

Säve: 24–32 **hualf : - ita.**

Gairvald i Lye har låtit göra gravvalv över sin son. Sonens namn omtalas icke i inskriften. Han har emellertid dött före sin fader. Gairvald har senare avlidit utan bröstarringar. I ett sådant fall skulle enligt Gutalagen (kap. 20) den dödes manliga anförvanter (bröder, farfar, farbröder o. s. v.) taga arv efter honom (jfr Å. Holmbäck, *Ätten och arvet*, 1919, s. 219 f.). Inskriften meddelar nu, att två män, Jakob i Rotarve och Ragnvid, ha tagit arv efter Gairvald. Tyvärr omtalas icke, i vilket släktskapsförhållande de ha stått till Gairvald. De ha i varje fall varit hans närmaste fränder, måhända hans bröder. De ha låtit göra hällen över gravvalvet, där Gairvald och hans son ha blivit begravda, och förse den med en inskrift, som också meddelar, att de ha tagit arv efter Gairvald.

Verbet isl. *hlióta* (*hlaut*) få (på sin lott, som sin del), fsv. *liuta*, fgotn. *liauta* har i gutniskan fått betydelsen 'taga i arv, ärva' (allmänt i Gutalagen).

»Gairvald i Lye han lät göra . . .», »Jakob i Rotarve . . . och Ragnvid de fingo arv . . .»: att subjektet på detta sätt upprepas genom ett pronomen är vanligt i gotländska inskrifter (t. ex. G 70, 78, 99, 103, 118, S 104). Se E. Wessén, *Svensk språkhistoria* 3 (1956), s. 55. Om det pleonastiska *hann* i *eptir hann Gairvald* se E. Wessén a. a. s. 56. Jfr ur en strof i Snorres Edda: *or því var hann Gleipnir gorr.*

Inskriftens första namn kan läsas **gairuatr** eller **gairualtr** (med binderuna **lt**); på samma sätt andra gången namnet förekommer (r. 84–90): **gairuat** eller **gairualt**. Båda formerna äro tänkbara. Förleden är *Gair-* (isl. *Geir-*, fsv. *Ger-*); efterleden kan vara *-hvatr* (*-vatr*) eller *-valdr*. Båda namnen äro kända från andra gotländska inskrifter: *Gairvatr* (*Gairhvatr*) från G 113 och 114 Ardre, S 51, S 63, dessutom från Södermanland (Sö 320) och Närke (L 1034 Odensbacken, Askers sn), *Gairvaldr* från G 123, S 70, och S 81 (105). Märk också gårdsnamnet *Gairvalds* på flera ställen på Gotland: i Vamlingbo, Sanda, Hogrän och Hejde. — Om *-hvatr* och *-valdr* som efterled i mansnamn se S. Bugge i *ATS* 5 (1878), s. 69. — Om andra mansnamn med förleden *Gair-* se G 57.

Mansnamnet *Ragnviþr* synes ha varit sällsynt. Det är dock belagt även i en uppländsk inskrift (U 969). Under medeltiden förekommer det några gånger i svenska urkunder (Lundgren och Brate); i Västnorden endast som namn på ett par fingerade personer. Troligen bör det ses som en variantbildning med den i östnordiska mansnamn vanliga efterleden *-viþr* till äldre namn på *Ragn-*, framför allt hövdinganamnet *Ragnvaldr* (se G 64). — Om namnet *Jakob* se G 13.

Ortnamnet i *Lyum* (*Lyium*): nom. *Lȳjar* (*Lȳjar*) är egentligen ett inbyggarnamn, en avledning med suffixet *-ia-* (ieur. *-io-*). Det bör otvivelaktigt sättas i samband med det närbelägna *Lau*. *Lye* (fgutn. *Lȳjar*) hör samman med *Lau* liksom det uppländska *Ly-* i *Lyhundra* (äldre **Lyia hund*) med det där belägna *Lohärad* (*Lo*, äldre **Lau*); jfr E. Wessén i *Namn och Bygd* 20 (1932), s. 77, 84, *Svensk språkhistoria* 1 (6 uppl. 1962), s. 28 (§ 10 anm. 1), om likartade inbyggarnamn även s. 89 (§ 84). Inbyggarnamnet gotl. uppl. *lyiar* m. pl. förutsätter en variant *lu-* av rotstavelsen ieur. *lou-*, germ. *lau-* i gotl. *Lau*, uppl. *Lo* (*härad*), no. *Lom* (Gudbrandsdalen), *Oslo*. Om dessa namn se A. Kock, *Svensk ljudhistoria* 2, s. 261. Ett inbyggarnamn med s.k. avljud måste vara en mycket gammal ordbildning. Jfr isl. *dólr* till *dalr*, no. *Læsir* till *Lesiar*, isl. *Ægir* till *á f.* (got. *aha* f. vatten); runda. *nura* = *nōra* gen. pl. näsboarnas (se M. Kristensen i *Danske studier* 1924, s. 176, J. Brøndum-Nielsen, *Gammeldansk grammatik* 3, 1935, s. 38, K. M. Nielsen i *Danmarks Runeindskrifter. Text*, 1942, sp. 692). No. *loar* inbyggare i Lom (Aasen) är en yngre bildning.¹

¹ Att det finns ett samband mellan sockennamnen *Lau* och *Lye* har förmodats redan av Carl Säve (i hans uppsats om Alskog-stenarna 1852, s. 173 f.). Den förklaring han ger kan dock icke vara riktig.

50–60 **ropuilaarfi** torde vara en medeltida form av gårdsnamnet *Rotarve*. Gården Rotarve ligger 2 km S om Lye kyrka.

Om *hvalf* n. gravvalv se G 7.

»Skriften synes angifva stenens ålder till omkring år 1400» (C. Säve 1852).

102. Lye kyrka.

Pl. 44.

Litteratur: L 1766, S 125. G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 722; Langebekiana, udg. ved R. Nyerup (1794), s. 145; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 33; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 152; L. Cedergren, *Brev till B. E. Hildebrand* den 6/8 1839 ATA; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922 (UUB).

Äldre avbildningar: L. Cedergren, teckning, 1830-talet (ATA); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1922 (ATA).

Gravhäll med runinskrift. Den ligger sedan 1955 i korgolvet N om altaret, mellan detta och G 100. Tidigare låg den på ungefär samma plats, men i längdriktning N–S och med hällens nedre kant omedelbart intill altaret.

Kalksten, med ljust rödgrå färgskiftning. Till formen är hällen rektangulär, långsmal. Längd 1,87 m, bredd 0,83 m. Upptill är högra hörnet avslaget, varigenom en del av inskriften har gått förlorad. Stycket fanns kvar ännu på 1830-talet, då L. Cedergren ritade av hällen (fig. 90). F. ö. är ristningen tämligen väl bevarad. På mittytan innanför inskriftsramen ett kors; alla fyra korsarmarna äro trappformigt avslutade.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Wallin):

: botolfr : megensārfa : liṭ : giara : stain : [hissan : ok :

5 10 15 20 25 30 35

leggpi : yfir] : petar : fadur : sena :

40 45 50 55

»Botulv i Megensarve lät göra denna sten och lade den över Peter, sin fader.»

Till läsningen: 9, 11 **e** och 10 **g** äro tydligt stungna. Bistaven i 16 **a** är säker. Bistaven i 19 **t** är svag. 20 **g** är stunget. 47 **p** är stunget, med punkter i båda öglorna; den övre punkten är dock grund och osäker. 48 **e** är tydligt stunget. 54 **d** och 58 **e** äro tydligt stungna. Binderuna 59 **na** (eller **an**) är säker, **a**-bistaven tydlig; sannolikt en felhuggning.

Wallin: **botolfr : megensārfa : lit : giara : stain : hissan : ok : leggpi : yfir : petar : fatur : sin**

Langebek (Brocman): **rotolfr · migini · arf · lit · giara · stain · hissan · ok · legkin · yfir · petar · fadur · sin**

Ekdahl (och L 1766): No 4 **botolfr : megensārfa · lit · kiara · stain · hissan**

C. Säve (1854): **botolfr : megensarfa : lit : giara : stain : h - - - an ok · legg - - : ... petar : fapur : sin :**

v. Friesen (1922): 11 **i** (»knappast **e**, en svag utvidgning på mitten, troligen tillfällig»), 58 **i**.

Ack. sg. **stain hissan** även på S 58 Vallstena.

Om namnet *Botulfr* se G 33. Om namnet *Petar* se G 2. Om uttrycket *Botulfr Megensarva* se G 78.

Någon gård med ett namn svarande mot 8–16 **megensarfa** finns icke numera i Lye sn (se G. Lindström, *Anteckningar om Gotlands medeltid* 1, 1892, s. 53).

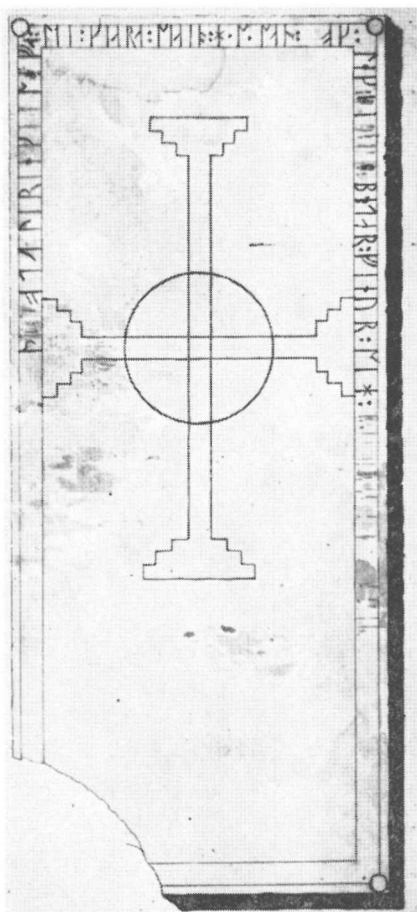

Fig. 90. G 102. Lye kyrka. Efter teckning av L. Cedergren.